

DİYANET DERGİSİ

(DİNİ, İLMİ, AHLÂKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLİK DERGİ)

CİLT: XI — SAYI: 1

OCAK - ŞUBAT 1972

KURBAN ve AKÎKA

Abdullah AYDEMİR
Erzurum Y. İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

KURBANIN TARİFİ:

Kurban; kurban bayramının kuşluk vaktinde Allah rızâsı için kesilen deve, sığır veya koyundur.

KURBANIN HÜKMÜ:

Hâli vakti yerinde olan, diğer bir ifade ile şer'an zengin olan hür, akıllı ve mukim olan müslümana kurban kesmek vâciptir.

Kurban kesmenin vücûbuna Kur'an-ı Kerim'den delil şudur:

"Habîbim, o halde Rabbin için namaz kıl, Kurban kes!"¹

Sünnetten deliller:

1) "Kim bayram namazı kılınmadan kurban keserse, yeniden başka bir hayvan kesmek sûretiyle kurbanını iâde etsin!"²

2) Ebû Eyyub el-Ensârî'nin rivâyetine göre: "Peygamberimiz'in devrinde yaşayan zengin müslümanlar hem kendileri ve hem de âileleri için kurban keserlerdi."³

3) Bir başka hadîste Efendimiz (s.a.v.); "Mali kudreti yerinde olan kimse kurban kesmezse, o bizim namazgâhımıza sakın yaklaşmasın!"⁴ buyurmuştur.

KURBANIN SEVÂBİ:

Kurban kesmenin fazîletine dâir Hz. Peygamber (s.a.v.) den pek çok hadîs rivâyet edilmiştir. Birkaç tanesi:

1. "Müslüman olan kimse kurban bayramında Allah rızâsı için 'kan akıtmak' (kurban kesmek) ten daha sevaplı bir iş yapmış olamaz. Allah için kurban edilen hayvan, kıyâmet gününde boynuzları, tırnakları, kıl ve tüyleri ile birlikte hazır bulunur. Kurbanın kanı henüz yere düşmeden Allah onu kabûl buyurur..."⁵

2. Sahâbeden bâzıları Efendimiz'e kurbanın mahiyetini sormuşlardı. Bunun üzerine kendilerine şu cevabı verdi: "Bu kurban, babanız İbrâhim (a.s.) in sünnetidir." Sahâbe; "Acaba bize bundan dolayı bir sevap var mı?" diye suallerini yenileyince Efendimiz; "Evet, herbir kılına karşı Allah bir sevap verecektir." buyurdu. Sahâbe tüyleri ve yünleri için de sevap olup olmadığını sorunca Efendimiz (s.a.v.); "Evet, herbir tüy ve yünü için de bir sevap vardır." buyurdu.⁶

(1) el-Kevser sûresi, 108/2.

(2) Buhârî ve Müslim.

(3) et-Tirmizî.

(4) A. İbn Hanbel, İbnü Mâce.

(5) et-Tirmizî, İbnü Mâce.

(6) et-Tirmizî, İbnü Mâce.

KURBANIN HİKMETİ:

a. Kurban kesmek sûretiyle Allâh'a yaklaşmaktır. Şu iki âyet kurban kesmenin hikmetini ifâde etmektedir:

1. "Habîbim, o halde Rabbin için namaz kıl. Kurban kes."⁷

2. "De ki: Şüphesiz benim namazım da, nüsüklerim de, dirimim de, ölü-
müm de, hiçbir ortağı olmayan, âlemlerin Rabbi olan Allâh'ındır. Ben böylece emrolundum..."⁸

Müfessirlerin beyânına göre, bu ikinci âyette geçen "nüsük"ten maksat; Allah rızâsı için kesilen kurbandır.

b. Haniflerin ve Muvahhidlerin imâmı olan Hz. İbrâhîm'in sünnetini ihyâ etmektir. Mâlûm olduğu üzere; Allah, Hz. İbrâhîm'e oğlu İsmâil (a.s.) i kurban etmesini vahyetmişti⁹. Hz. İbrâhîm bu vahyi ve gördüğü rüyâyı oğluna açtı: "Oğulcuğum, dedi. Ben seni rüyamda boğazladığımı görüyorum. Bak artık ne düşünürsün?" diye ona fikrini sordu. O da; "Babacığım, sen kendine emredilen şeyi yap. İnşâ-Allah beni sabredenlerden bulacaksın." cevabını verdi¹⁰. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak Hz. İbrâhîm'e oğlu yerine kurban edilmek üzere "büyük bir kurbanlık" verdi¹¹.

c. Bayram günü fakirleri, yoksulları, öksüzleri memnun etmek; hâne halkını sevindirmektir.

d. Allah bütün kâinâtı insanlar için yaratmış ve her şeyi onların emrine âmâde kılmıştır. Deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanlar da insanoglunun emrine musahhar olan nîmetler cümlesindedir. Kurban kesmek Allâh'ın bu nîmetlerine şükür demektir. İnsan bu sâyede Allâh'a karşı sevgisini ve cömertliğini ifâde etmiş olur. Şu âyet bu gerçeği dile getirmektedir: "Biz kurbanlık develeri de sizin için Allâh'ın şeâirinden kıldık. Onlarda size hayır vardır. O halde onlar ayakta durup boğazlanırlarken üzerlerine Allâh'ın ismini anın (besmele çekin. Kesme neticesi) yanları üzeri düşüp öldükleri vakitte ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyâcını gizleyen ve hem de gizlemeyip dilenen fakirlere yedirin. Onları şükredesiniz diye, böylece sizin (emrinize) âmâde kıldık. Onların ne etleri, ne kanları hiçbir zaman Allâh'a erişmez. Fakat sizden O'na (yalnız kendi rızâsı için yapılan, samîmiyyetin ifâdesi olan işler) takvâ ulaşır..."¹²

KURBAN EDİLECEK HAYVANLA İLGİLİ ŞARTLAR VE DİĞER HUSUSLAR:

A. Yaşı:

Kurban yalnız şu hayvanlardan kesilir: Deve, sığır, koyun, keçi. Mandalar sığır cinsinden sayılır. Koyun ile keçinin kurban edilebilmesi için birer yaşlarını bitirmiş olmaları şarttır. Bir yaşında imiş gibi gösterişli, boylu boslu olan (7-8) aylık koyun da kurban edilebilir. Deve en az beş yaşını ikmâl etmeli, veya dördünü bitirip beşinden gün almış olmalıdır. Kurban edilecek hayvan-

(7) el-Kevser sûresi, 108/2.

(8) el-En'âm, 6/162-63.

(9) es-Saffât, 37/102.

(10) Aynı sûre, 37/102.

(11) Aynı sûre 37/107.

(12) el-Hâcc. 22/36-37.

ların yaşı husûsunda. Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Davarın yalnız yaşına basmışımı kurban ediniz. Meğer ki, böylesini bulmak size güç ola. O takdirde kuzunun toklusunu kesebilirsiniz.”¹³ Ukbetü’bnü ’Âmir el-Cühenî anlatıyor: Hz. Peygamber bizlere birtakım kurbanlıklar taksim etti. Bana da bir yaşına yakın erkek bir davar (yâni çebiş) düştü. Bunun üzerine ben; “Yâ Rasûlâllah! Bana bir yaşına yakın erkek bir davar düştü.’ dedim. “Onu kurban et!” buyurdu¹⁴.

B. Kusursuz olması:

Kurban edilecek hayvanın her türlü kusurdan sâlim olması gerekir. Aşağıda sayılan kusurlardan biri kendisinde bulunan hayvanlar kurban olamazlar:

1. İki veya bir gözü kör;
2. Dişlerinin ekseriyeti düşmüş veya kırılmış;
3. Kulakları kesilmiş;
4. Boynuzlarının biri veya her ikisi kökünden kırılmış;
5. Kulağının veya kuyruğunun yarısından çoğu kesilmiş veya koparılmış;
6. Memelerinin başı kopmuş veya koparılmış;
7. Kuyruksuz veya kulaksız doğmuş;
8. Son derece zayıf;
9. Yürüyemeyecek derecede topal veya aksak;
10. Hissedilir derecede hasta olan hayvanlar kurban edilemezler.

Hz. Peygamber (s.a.v.), kurban edilecek hayvanlar için kusur teşkil eden bu halleri muhtelif hadislerinde bildirmiştir¹⁵.

C. Efdâl olan kurbanlık:

Koyunun cins olarak erkeği, renk olarak beyazı ve boynuzlusu, göz kenarları siyah olanı ve sekilisi; sığırın da dışısı tercih edilmelidir. Çünkü Hz. Âişe Vâlidemiz’in haber verdiği göre Efendimiz (s.a.v.) bu vasıfta olan kurbanlıktan hoşlanırdı¹⁶.

D. Kurbanı kesme vakti:

Kurbanı kesme vakti, bayram namazı kılındıktan sonra başlar ve üç gün devam eder. Birinci gününde kesmek efdâldir. Kurbanlar, bayram namazı kılınan yerlerde mutlaka namazdan sonra kesilir. Herhangi bir şekilde namazdan evvel kesilen hayvan kurban olmaz. El-Buhârî’nin rivâyetine göre Kurban bayramı günü Hz. Peygamber (s.a.v.) cemâate hutbe îrad etti ve; “... Her kim namazdan evvel kurbanını keserse... Onun ecri olmaz...” buyurdu. Cemâatin içinde bulunan Berâ İbn-i ’Âzib, namazdan evvel kurbanını kestiğini ve bunu da, “ilk önce boğazlanan hayvan benimki olsun istedim” diyerek, hem fazla sevap umduğunu ve hem de fakir komşularını sevindirme gayesiyle yaptığını haber verince Efendimiz (s.a.v.) ona; “Senin kestiğin bu davar kurban değil, yalnız yenecek et davarıdır.” cevabını verdi¹⁷.

(13) Müslim.

(14) Müslim.

(15) Bak. et-Tirmizî.

(16) et-Tirmizî.

(17) Buhârî (ve ayrıca bak. Tecrîd-i Sarîh, III/222 v.d.).

Bayram namazı kılınmayan küçük yerlerde, göçebeler muhitinde kurban, bayramın birinci günü fecirden sonra kesilebilir.

Bayramın birinci gününde olduğu gibi, ikinci ve üçüncü gününde de kurban kesilebilir. Fakat birinci gününde kesilmesi daha sevabdır. İmam eş-Şâfiî'ye göre bayramın dördüncü gününde de kurban kesilebilir ve son vakti gurub zamanıdır.

Kurbanın birinci, ikinci ve üçüncü gününde de kurban kesilmesine âit hüküm Efendimiz (s.a.v.) in şu hadisinden çıkmaktadır: "Kurban bayramı günlerinin hepsinde kurban kesilebilir."¹⁸

E. Kurban keserken müstehab olan şeyler:

1. Kurbanı Kibleye karşı ve sol tarafına yatırmak;
2. Yatırma esnasında şu duâyı okumak¹⁹:
3. Kesmeye başlarken şöyle demek:

Bilindiği gibi; kurbanı, herhangi bir hayvanı veya avı keserken veya ava silâh atarken (mualllem kuşu veya köpeği salarken) besmele çekmek farzdır. Besmele, bile bile terkedildiğinde o hayvanın veya avın eti yenmez. Besmelesiz ve Allah'dan başkası adına boğazlanan hayvanın etinin yenmemesi âyetle açıkça bildirilmiştir²⁰. Unutmak affedilmiştir. Bundan dolayı hayvan keserken eğer besmele unutulmuşsa onun etini yemek helâldir.

Kurban sâhibi elinden gelirse kurbanını kendisi kesmelidir. Kurbanı başkasına kestirecekse başında bulunmalı ve her ikisi de besmele çekmelidir. Yalnız birinin besmele çekmesi kâfi değildir. İkisinden birinin besmeleyi kasten terketmesi halinde kurbanın eti murdar olur ve yenmez.

F. Kurban etinin taksim şekli:

Kurban eti umumiyetle üçe ayrılır. Birini kurban kesen kimse evinde alı-koyar ve çoluğu çocuğu ile birlikte yer. Diğerini fakir, yoksul, kimsesiz, yetim ve muhtaç olanlara dağıtır. Geri kalanını da dost ve ahbablarına, akrabâya hediye eder veya onlarla birlikte yer.

Kurban etinin tamamını sadaka olarak fakirlere vermek de câizdir. Eğer kurban kesen kimse fakir veya ortahalli ise, âile nüfusu da kalabalıksa o takdirde kurban etinin tamamını kendi evinde alkoymasında bir mahzur yoktur. Fakat, kurban kesen kimse ister zengin, ister ortahalli, isterse fakir olsun etin tamamını evde alkoymak sûretiyle muhtaçları ondan mahrum etmek pek hoş değildir. Muhtaçları ve konu komşuyu kurban etinden mahrum etmemek lâzımdır. Bu, aynı zamanda insandaki yardım hislerini körletici bir rol oynaması bakımından da dikkat çekicidir. Durum ne olursa olsun elimizden geldiği kadar muhtaçları sevindirmeliyiz.

G. Kurbanın derisi:

Kurbanın derisi umumiyetle sadaka olarak verilir. Kurbanın derisini, boynuzlarını ve barsaklarını verirken dikkatli davranmak dînî ve ciddî bir vazîfedir. Memleketimizin muhtelif şehir ve kasabalarında kurulmuş birçok ha-

(18) Ahmed İbn Hanbel.

(19) el-En'âm, 6/63.

(20) el-En'âm, 6/121; el-Mâide, 5/3.

yır cemiyetlerinin mevcudiyetini bilmeyen yoktur. Bunlardan birçoğu bütün ümitlerini kurban derilerine bağlamışlardır. Üzerlerine aldıkları bir câmiin yapımını tamamlamak veya tamir etmek; yurtlarda veya kurslarda yatırıp, yetirip içirdikleri yüzlerce vatan evlâdını okutmak, onlara din ve diyânetlerini öğretmen şüphesiz ki maddî gelir teminine bağlıdır. Müslüman kardeşlerimizin, kesmiş oldukları kurbanların derilerini zayi' etmeden, bu gibi hayır dernekleri ile Hava ve Deniz Kuvvetlerini Güçlendirme Vakıfları gibi millî hayır müesseselerimize vermeleri isabetli ve hayırlı olur.

Bu münasebetle, Hz. Peygamber (a.s.) devrinden beri yürürlükte olan bir kaideyi hatırlatmak isteriz: "Müslümanın dostu ancak müslümandır". Müslüman müslümanın elinden tutacaktır. Onu, maddî ve mânevî varlığı ile her zaman ve her hal-ü kârda destekleyecektir. "Müslümanın, Allah ve müslümanlardan başka dostu yoktur."²¹

Hiçbir müslüman; "Benim vereceğim bir tek deriden, bir bağırsaktan ne olacak?" dememeli, bu hususta büyük bir titizlik göstermelidir. "Damlaya damlaya göl olur" atasözünü hatırdan çıkarmamalıyız. Onun için, büyük veya küçük çapta hiçbir yardımı esirgememek ve yapılan yardımı küçümsemek gerekir.

Kurban kesen kimse, kurbanın postunu; seccâde, tulum veya su kabı olarak kullanabilir. Kurbanın yünü veya kılı, kesilmeden önce kırılmaz. Böyle bir şey yapılırsa, o yünü veya kılı sadaka olarak vermek icâbeder.

H. Kesme ücreti:

Eğer kurban sâhibi kurbanlığını başka birisine kestirirse, kesen kimseye kendi memleketinin örfüne göre muayyen miktar bir ücret verir. Fakat bu ücret, hiçbir zaman kesilen kurbanın etinden, yağından veya postundan olmaz. Buna dair Hz. Peygamber (s.a.v.) den şu meâlde bir hadis rivâyet edilmiştir: Hz. Ali diyor ki: "Efendimiz, kendi kurbanı kesilirken bana, başında bulunmamı; etini, derisini ve çulunu (üzerinde bulunan eşyâyı) tasadduk etmemi; kasaba, kurbanâ âit hiçbir şeyi ücret olarak vermememi emretti." Hz. Ali sözüne devamla; "Biz kurban kesen kimseye kendi cebimizden münâsip bir şey verirdik."²² diyor.

İ. Bir eve bir kurban yeter mi?

Bir âileye bir kurban kâfi gelir. Bunlar isterlerse dağınık bir halde bulunsunlar. Buna Ebû Eyyub el-Ensârî'den rivâyet edilen şu hadis delil olarak gösterilir: "Peygamber (s.a.v.) zamanında bir adam, hem kendisi ve hem de âile efradı için bir tek koyun kurban ederdi."²³ Tabiatıyla bu bir emir mahiyetinde değildir. Dileyen dilediği kadar kurban kesebilir. Âile fertlerinden her biri veya belli başlıları için ayrı ayrı kurbanlar da kesilebilir. Zaten memleketimizde yaygın olan âdet de budur.

K. Kurbanlık hayvana yapılacak muâmele:

Kurbanlık hayvana iyi muâmele edilmeli; onu iteleyip kakalamamalı; kesileceği yere güzellikle götürmeli; bıçağı iyice keskin hale getirmeli; kör bi-

(21) el-Bakara, 2/107, 120, 257; Âl-i İmrân, 3/68; el-Mâide, 5/55.

(22) Buhârî, Müslim.

(23) Tirmizî.

çakla hayvana eziyet vermemelidir. Hayvan tam mânasiyle öldükten sonra yüzmeye başlamalıdır. Tam mânasiyle ölmemiş, canı iyice çıkıp sükûn bulmuş hayvanın derisini hemen yüzmeye başlamak insânî bir davranış değildir.

L. Peygamberimiz (s.a.v.) in ümmeti nâmına kurban kesmesi:

Kurban bayramında, hali vakti yerinde olmadığı için kurban kesemeyenlerin, çoluğuna çocuğuna doya doya et yediremeyenlerin üzölmeleri tabiidir. Böyle olan müslümanlar içlerinden samimî olarak; "Allah bana da el genişliği verseydi ben de kurban keserdim" dedikleri veya bunu gönüllerinden geçirdikleri takdirde kurban kesmiş kimseler gibi sevap kazanacaklardır. Ayrıca, Efendimiz (s.a.v.) kurban bayramı münâsebetiyle sağlığında iki koç kurban etmiş ve birinin kesimi ânında; "Allâh'ım! Bunu kendim ve ümmetinden bugün kurban kesemeyenler için boğazlıyorum (kabûl et yâ Rabbi!)." buyurmuştur²⁴.

A K İ K A :

TARİFİ: Akıka; kız olsun, erkek olsun bir çocuğun doğumunun yedinci günü kesilen kurbandır.

HÜKMÜ: Akıka, gücü yeten için Hanefilere göre mübah, Şâfilere göre de müstehabdır. Bu hususta Efendimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Doğumunun yedinci gününde çocuk için kurban kesilir. Aynı gün çocuğa isim verilir ve (erkekse) başı tıraş edilir."²⁵

FAYDASI: Çocuk lütfettiği için Cenâb-ı Hakk'a şükretmek ve çocuğu koruyup gözetmesi, onu faydalı bir evlât olarak yetiştirmesi için yalvarmadır.

YAŞI: Kurban olacak hayvanda aranan yaş haddi ve ayıplardan beri olma halleri aynen akıkada da aranır. Kurban olamayacak derecede küçük ve ayıplı olan hayvan akıka olamaz.

ETİNİN DURUMU: Akıkanın eti kurbanda olduğu gibi üçe taksim edilir: Kesen kimse kendisi yer ve âilesine de yedirir, fakirlere sadaka olarak verir, dostlarına dağıtır.

AKİKADA MÜSTEHAB OLAN:

1. Oğlan çocuğu için iki koyun kesmek. Çünkü Peygamberimiz (s.a.v.) Hz. Hasan için iki koç kesmiştir²⁶.
2. Doğumunun yedinci günü isim koymak;
3. Çocuk için en güzel ismi seçmek;
4. Erkek ise başını tıraş etmek veya ettirmek;
5. Saçları ağırlığınca altın veya gümüş veya bunların tutarı kadar para tasadduk etmek.

Akıka eğer doğumun yedinci gününde kesilmemişse, 14 veya 21. günleri kesilebilir. Hattâ bâliğ olacağı güne kadar istenilen zamanda kesilmesine mü-sâade edilmiştir.

(24) A. İbn Hanbel, Tirmizî, Ebû Dâvûd.

(25) Ebû Dâvûd, en-Nesâî.

(26) et-Tirmizî.